

Bogdán László
JELLASICS JELENÉSEI¹

A ZÚGÁS

Miféle zúgás támad? Miféle üregekből?
Vannak itt egyáltalán gödrök, lyukak, barlangok?
Mért érzem állandóan valakik jelenlétét?
Hol van ez a rengeteg? Hol is van ez a tisztás?
Hogyan kerültem ide? Kik játszanak velem?
Hipnózis ez az egész? Szuggesztíó? Rémálom?
Voltunk-e egyáltalán Van Gogh kávéházában?
De hát Viola nem él? Meghalt már a vadász is,
Attila is, Francois? Ödön von Boticselli
egyáltalán nem is élt? A regényeim hőse?
Az előbb beszélt hozzám. Meglengette kalapját.
Ott körözött az égen. Ő is illúzió volt?
És dühöngeni kezdett a pusztulás szele!
Romba dőlt a kávéház Arles-ben. Nem Párizsban?
S mi kiléptünk a képből? És forgatott az örvény.
De hát mi a valóság? – kérdeztem a tisztáson
Violát és a vadászt? Persze nem válaszoltak.
Azonnal szétfoszlottak! Voltak és nem is voltak.
Folytatódott az álom. Várt az erdő, a tisztás?
A nagy sötétlő erdő. Döglődő látomások.
Mit is keresek én itt? Hogyan kerültem ide?
Miért is jelennek meg és *honnan* barátaim?
Létezne a *fényvilág*. Onnan figyelnek engem?
Erősödik a zúgás és feltámad a szél is?
Elsodor a fák közül *másik* illúzióba!
Az álarcosok közé, akiknek nincs is arcuk.
Megállott karórám is. Azt se tudom, hány óra?
Mióta szobrozok itt a *kizök kent időben*?

1 Részlet az *Ott túl, nem messze már egy másik világ volt* című készülő könyvből, ahol kilépve az *Átiratok múzeumából* a nagy sötétlő erdőben halott barátaim árnyait idézem.

Valóságos a bagoly? Itt röpköd körülöttem.
 Láthatólag nyugtalan. A zúgás ingerelné?
 Árnyéka sebzi arcom. Tétován forgolódom?
 Ha ugyan én vagyok még? Vagy kicseréltek volna?
 A pokol kutyái már szívemben vonítanak.
 Köröznek körülöttem sunyi, kicsi sakálok?
 Kereshetnék egy botot, hogy az orrukra verjek.
 Vagy ők is illúziók? És akkor nincsen orruk?
 De bűzleni bűzlenek. Hallom a vicsorgásuk.
 Mi lesz, ha belém marnak? Én is meg fogok veszni?

ANDRÁSFALVA MESSSZE VAN

A zúgás erősödik, mintha titkos, föld alatti
 üregekből készülődne *valami*, vagy *valaki*,
 hogy megőrjítsen és elragadjon. Az égen köröző
 fekete felhők közül előbukkan a hold.
 Fénye felszívja a sunyi sakálokat.
 Voltak, vagy nem is voltak? Minden illúzió,
 s szűrt ezüstös fényben veszi el arányait?
 Csak a feltámadó szél pörgeti a leveleket,
 s a nagy fa alatt váratlanul jelenik meg Jellasics,
 ahogyan Viola ígérte.
 Mégiscsak van forгатókönyv? Menetrend?
 S akkor ez az istenkísértő szellemidézés
 a nagy, sötét erdőben afféle próba lenne?
 Vizsga? Tesztelnének, megfelelek-e az elvárásoknak?
 Noha tudhatnák, én semmiféle elvárásnak
 nem feleltem meg soha. Ha van eltékozolt életemben
 valami állandó, akkor éppen ez!
 Megpróbáltam saját elvárásaimnak megfelelni
 egy örült világban (akárcsak ők!),
 amely egyszerre veszítette el emlékezetét és eszét.

„Igen, 1988-ban én is furcsán éreztem magam,
 lép közelebb Jellasics. Ha nem is éppen azért, amiért te.
 Végre nekiindulhattam a világnak!
 1987-ben léptem ki az aranykorszak

elmebeteg arénájából. Állandóan hátamon éreztem
a képzelt célkeresztet, tudtam, már célba is vettek valakik.
Nekem nem üldözési mániám volt. Engem üldöztek!
Örökké magamon éreztem a megfigyelők gyanakvó tekintetét.
Lehallgattak. Olvasták a leveleimet, követtek.
Akkoriban már keveset találkoztunk,
de a hetvenes évek bizonyos eseményei
ma is eleven élnek bennem, a kósza illúzióban.
Egyszer nagymamádnak is furulyáztam,
aki reggelivel kínált, s hályogtól homályos szemében
könnyek csillogtak, amikor játszani kezdtem az
Andrásfalva messze van, messze van-t.
Utoljára 1907-ben a vonaton hallotta,
amikor mentek Fiume felé.
A brassói szász bíró, akinél akkor
szakácsnőként *tevékenykedett*, nem tudta nélkülözni.
Főzhette volna ott is a csibeleveskéket
a gyomorbeteg bírónak, hát ő is velük utazott.
Igaz, nem az első, hanem a harmadik osztályon.
S a folyosón énekelte egy bús atyafi.
Erőst nekikeseredett szegény.
Akkor is sírt, annyira meghatódott.
Andrásfalva egyre távolodott térben, időben.
Egy bajszos legény kezdte el vigasztalni.
Igen, a nagyapád. Akkor és ott ismerkedtek meg.
Ha mégis az első osztályon utazik – mert a bíró
eredetileg ezt akarta, nagy demokrata volt,
de rátarti felesége tiltakozott –,
ki tudja, *hogyan* alakult volna az élete?
De a jó isten s a bíró nyársat nyelt felesége
nem így akarták. Első látásra egymásba szerettek.
Igen, mintha bűbájolták volna őket.
Temesváron leszálltak a vonatról,
24 órára megszakították az utazást, összeházasodtak.
A bíró s a felesége voltak a tanúk, noha sajnálták,
hogy elmegy. Megvigasztalta őket.
Ne búsuljanak, senki nem pótolhatatlan, ő sem!

Levelt írt egy unokahúgának, aki ugyanolyan jól főz,
mint ő, s amire hazatérnek Abbáziából,
már várni fogja őket Brassóban.
Fiúméban megvették a hajóhegyet, s irány Amerika.
Chicago, a vasgyár, ahol nagyapád dolgozott,
s az étkezde, amit ő üzemeltetett, a gyár mellett,
egy másik székely asszonnyal. Igen, főztek.
Állandó vendégeik száma egyre nőtt.
Ez a szívfájdítóan gyönyörű dal
mindent eszembe juttat, Karcscika, mondta.
S én újra meg újra eljátszottam.
A levegőben árnyak lebegtek.
A konyha sarkában megjelent az angyal,
s nemsokára elhívta magával nagymamádat is.
Emlékszel, biztattalak, írd egy tredoniát, megzenésítem!
Te meg is ígérted, de soha nem írtad meg,
akár később a Drakula színpadi változatát sem.
Egy bizarr, vad musicalt terveztünk.
A dalszövegekhez én írtam volna a zenét!
Már egy rendezővel is tárgyaltunk, de a magát
Drakulának képzelő szekus tiszt kifogott rajtunk!
Valami miatt soha nem érkezett meg a sokszor ígért szöveg.
S később döbbenten láttam a regényed.”
„Írtam néhány szöveget, nem ment. Nem erőltettem.
De a dalt nagyanyámról és nagyapámról
30 év után mégiscsak megírtam. Akkor megint
messzire sodródtunk egymástól, akár abban
a gyönyörű népdalban Andrásfalva a rá emlékezőktől.”

*KUPLÉ NAGYANYÁMRÓL
ÉS NAGYAPÁMRÓL*

Nagyapám nagyanyámra rálelt
a temesvári vonaton.
Így képzelte – ő mondta – Ráheld.
Érinthetetlen amazon.
Mulyán állott a peronon.
Nagyanyám nagyapámra rálelt.

Húszéves volt. Amerikába
indult éppen harmadosztályon.
Olyan ez, mint egy abszurd dráma.
„Menjen csak el, én majd megvárom!”
Jövőjüket jutányos áron
álmodta meg Amerikában.

Jegye is már zsebében volt.
Fiumében gőzhajó várta.
Meglátta a lányt. Megbotolt.
Elbűvölte a kacagása.
A Sólyom mindhiába várta,
pedig jegye zsebében volt.

Döntött. Leszáll Temesváron,
vásárba viszi nagyanyámat.
Nincs sürgősebb most a világon.
A Sólyom két napot még várhat.
Megtáncoltatta nagyanyámat.
Félig elszálltak Temesváron.

Már első este eldöntötték,
azonnal összeházasodnak.
„Kedves Sándor, én is utaznék!
Nyithatnék ott magyar étkezdét.
Kell a föld az új házasoknak!
Dollárért földet is vehetnénk!”

Amerika hát nem maradt el.
Valamiből élni is kellett.
Párbajoztak az ötletekkel,
s a test angyala is beintett.
Onnan való e kávékészlet,
Chicago nem maradhatott el.

Hét hónap és állampolgárok,
de tizennégyben váratlanul

hazatérnek a házasok.
Egy kikötői mulatóban
Gizella dalos kedvre lobban.
„Valóra válthatók az álmok.

Házat veszünk, nem földeket.”
„Gyermek az nincsen, csak leányka...”
Sírt-lobogott a szeretet.
„Visszamegyünk Amerikába. –
Totyogott három szösz leányka. –
Felejsük el a földeket.”

De bevágott a háború.
Kutya Szerbia meg nem állott.
Derűre eljött a ború.
Megváltoztak eszmék, határok.
Négy esztendeig harcban állott,
kivérezett a háború.

Nagyapát a behívó várta,
mint sorköteles magyar polgár
vonult be, tűnt Amerika,
Chicago, étkezde, a vasgyár.
Változott sors, élet, határ,
amire véget ért a vágta.

Doberdóból is visszatért,
hogy megálmodja az apámat.
Ölt, éhezett, ölelt, remélt.
Hogy én szidhassam a világot,
túlélt Don-kanyart, Szibériákat!
Apám is mindig visszatért.

(2005. január 19.)

A BECSUKÓDÓ KAPUK

Igen, Andrásfalva messze van, távolodik azóta is.
Andrásfalva süllyed, Hadikfalva süllyed.
Andrásfalva nincs is, Hadikfalva sincs,
Istensegíts, Józseffalva, Fogadjisten, noha mégis vannak!
M. mesélte, akit csecsemőként vittek el onnan, hogy
amikor a bukovinai székelyeket hazatelepítették,
nyilván a Bácskába! Hova máshova? Szabadka mellé,
Bácsjózseffalvára, Újvidék és Topolya melletti falvakba,
az elmenekült dobrovoljácok házaiba,
a vérfolt még ott sötétlik a szoba falán.
A tegnapi tulajdonosok visszajárnak éjszakánként.
Halállal fenyegetik őket. A kerítéseken
minden éjszaka megjelennek a felírások, *mind meghaltok!*
A más tulajdonában vagy *idegen lehetsz, vagy rabló!*
De ők dolgoznak, művelik a *mások földjét.*
Gondozzák a *mások állatait.* Igyekeznek élni!
Megfelelni az elvárásoknak, ahogy mindig is
zűrzavaros, zaklatott történelmük során.
Dolgoznak, teljesítik a parancsokat.
A vezetők szava szent. Nem is gondolnak arra,
mi jöhet még, bár az intó jelek szaporodnak,
akár a fenyegetések. *Gyönyörű szép holdvilág volt –*
emlékezik a hadikfalvi 14 éves Kerekes Márton –
tovább megyek, menegetek. Egyszer csak bizan halottak,
halottak egymás mellett. Én pedig nagyon megijedtem,
me' életembe, ugye, gyermek vótam, s akkor láttam először
halottat az árokban. Hát tele vót. Hol itt, hol ott, jobbra
balra halottak voltak. Akkor még nem tudtam,
hogy kicsodák vagy micsodák, csak azt, hogy tényleg
agyon vannak löve. Egyik fejbe, a másik, a másik amonnan.
Én sűrtam. Egyedül voltam és mentem tovább.
Na most, utána már megtudtam, hogy ezek a zsidók vótak.
Azelőtt is láthatták otthon, Hadikfalván,
Andrásfalván, hogy hogyan bánnak a zsidókkal!
Azt is, hogy a vonaton, mikor mennek haza,

Magyarországra, a vasgárdisták egyből kiszúrják, ki a zsidó, és dobják ki a robogó vonatból. Akkor már mindent láttak, és mégsem gyanakodtak. Hitték, hogy csak jóra vezethet a parancsteljesítés. Az alkalmazkodás. S mit is tehettek volna? Amikor a jegyzőt lelőtték, és megjöttek Tito partizánjai, nyomukban az elüldözött tulajdonosokkal, jött az újabb parancs, menekülni kellett. Sírt az út előttük megint. 1944 telét Zala, Győr, Fehér megye falvaiban vészelték át, majd a Völgységbe vezényelték őket, a kitelepített svábok házaiba. A volt tulajdonosok egy része még ott volt, az istállókban. Ezúttal is a máséba ültették bele őket, akár Bácskában! El se tudták képzelni, kik lakhatnak egykori házaikban „otthon”. Dolgoztak, mert élni kellett, megfelelni. Jött az erőszakolt téészesítés. Elvették a földeket. Ha nem írtak alája, azzal fenyegették őket, hogy elbocsájtják fiaikat a bányákból. Sorsuk összekeveredett a svábokéval, elmélyítve az egymás mellett élő népek síron is túl tartó, testvéri barátságát. Amikor – folytatja történetét M. –, majdnem hetven év után, vejével ellátogattak Hadikfalvára, a szülőfalujába, sorra csukódtak be az ismerős(nek tűnő) házak kapui, amint a magyar rendszámú kocsival lassan végighajtottak a fő utcán. A rossz lelkiismeret, magyarázta ő megdöbbsent vejének, azt hiszik, hazajöttek a régi tulajdonosok! Nem tudják, hogy őket is a mások házaiba rakták be! Nem tudják, hogy mindenki a máséban él, mindenki idegen. Hát ennyit a rossz lelkiismeretről. S magyarázta házról házra, hogy ez melyik családé volt. Öreganyja, aki egész életében hazavágyott, annyit mesélte neki, hogy megtanulta, kik és melyik házban laktak Hadikfalván és Andrásfalván. Mert mit lehet tudni, kicsi fiam, egyszer,

lehet, hogy mégis visszamegyünk!

Tudjad, ott van a mi hazánk Bukovinában,
és a házaink is, a jó Isten eme páratlan helyén!
Átmentek Andrásfalvára. Ott is sorolta a házak
hajdani lakóinak a nevét. *„Palkó (Csakír) Pilu,
Molnár (Ádám, Péter) Anti, Daradics (Hókistán)
Ambarus, Dávid (Bojér) Ferenc, Ömböli Orbán,
Kerekes (Pál István) Gáspár, Sebestyén (Geci Gergé)
Titusz, Nagy (Papusoj) Jóska, Fábián (Bitang) Marci,
Molnár (Vilmus) Ágoston...”*

„Álljon meg! – kérte a veje, s nézték a becsukódó kapukat. –
Mi lenne, ha mind egyszerre jönnének vissza?
Beengednék-e őket az új gazdák?”

„Nem valószínű – így M. – De lehet, hogy igen.
S akkor elbeszélgethették. Megosztanák tapasztalataikat.”

„Menjünk! – indított a veje. – Öreganyja,
bocsánattal legyen mondva, meghibbant idős korára,
hogy ide vágyott vissza? A vidék tényleg szép, de...”

„Mindegy az, ezeket a falvakat tekintette otthonának!
*Itt volt valaha otthon! Itt, nem a máséban volt,
de idegennek tartották itt is. Mindenhol.*

S énekelni kezdte a dalt, mert az ő szíve is gyászban volt,
akárcsak most az enyém, pedig Andrásfalva ottan volt,
egészen közel. Akár le is térdelhettek volna a porba,
hogy megcsókolják a földet, mint meneküléskor,
az őket fogadók parancsára a magyar határon.

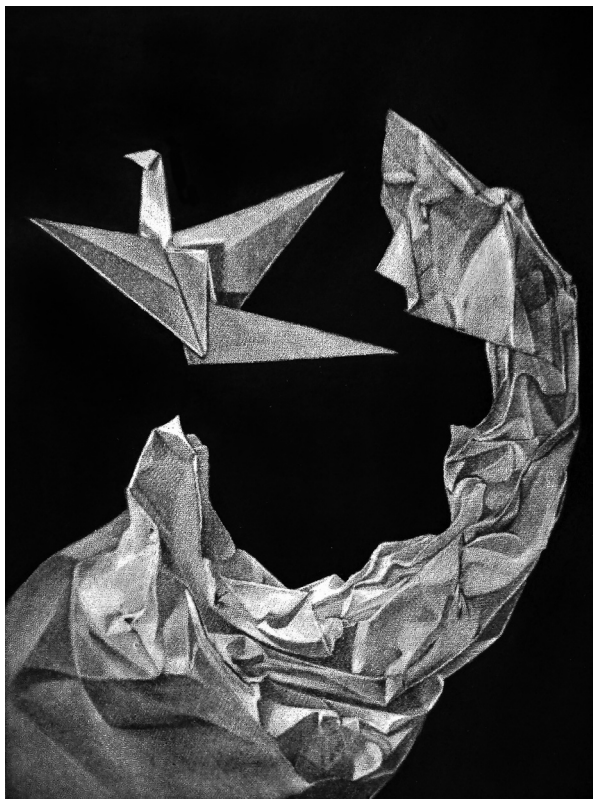
Nem tudták, hogy itt is idegenek maradnak!
Megérinthették volna a kapukat is.

Szóba elegyedhettek volna a bezárkózókkal,
a hajdani honfoglalókkal, akik valószínű,
ellenségesen figyelték őket
a megrebbenő függönyök mögül.

S nem is sejtették, hogy gyászban van a szívük!”

„Az övé is gyászban van – mereng Jellasics. –
Ha lenne furulyája, el is játszáná megint, de nincsen.
S egyébként szája sincs, amivel fújhatná, ha lenne is.
Keze sincs, lába sincs, ő jelenleg egy illúzió.

Szeme sincsen, mégis lát engem.
Füle sincsen, mégis hall!
Hát megkér, ha nem esik nehezemre, énekeljem el én.
Akarja még egyszer, utoljára hallani.”
A hold ismét felhők közé vezetett, erősödött a zúgás!
Egyre közelebből hallhattuk az álarcosok kántálásait,
s én elszántan kezdtem el énekelni.
Andrásfalva messze van, messze van...
Reméltem, befejezem, amire megérkeznek.

Szabad II. (mezzotinto, 21 x 15 cm, 2019)